

Preekschets over Richteren 8: 23

Koning over Israël

Aanleiding:

In veel kerken wordt elk jaar op de eerste zondag van oktober speciaal aandacht geschonken aan Israël. Nadrukkelijker dan anders staan we dan stil bij onze verbondenheid met Gods volk. Want we zijn nog altijd met hen verbonden. God heeft Zijn verbond met hen gesloten en daar komt Hij niet op terug. Dat blijft bestaan, ook al verwerpen veel Joden vandaag Jezus als Messias; God heeft Zijn volk niet verstoten en Zijn verbond niet opgezegd. De Heere is nog altijd bezig met hetzelfde als waar Hij in het Oude en Nieuwe Testament mee bezig was: om Koning te zijn over Israël.

Gelukkig zijn er al veel Joden die Jezus als Messias, als de van God gegeven Koning belijden, de Messiasbelijdende Joden. Maar er zijn er nog veel meer die Hem verwerpen. En zolang Israël Hem nog niet als Koning dient en zolang deze Joden (orthodox of seculier) Jezus als de Messias verwerpen gaat het mis. Daarover gaat het uiteindelijk in deze tekst en daarover gaat het nog altijd. De Heere wil dat Israël én de heidenen met hen de door Hem gegeven Koning gaan aanbidden en erkennen.

Uitleg:

Context

Het hele boek Richteren is opgebouwd als anticlimax met de boodschap: 'Israël op zichzelf is nog slechter dan de heidenvolken die voor hen verdreven zijn'. Het begint mooi met de trouw van Kaleb en zijn gezin. Maar omdat het volk een deel van de inwoners van het land laat leven, gebeurt het onvermijdelijke: Israël dient na verloop van tijd hun afgoden. Het gaat van kwaad tot erger. Niet alleen in de ernst, maar ook in de duur van de onderdrukking. Toch wijkt het volk telkens af.

Het boek Richteren is dus geschreven om de gevolgen te laten zien van godsdienstige afvalligheid en om de weg te wijzen naar een koning die, als hij rechtvaardig was, Gods volk zou leiden. In tegenstelling tot de kalme manier waarop het boek Jozua eindigt – dat het merendeel van Israël Gods geboden gehoorzaamt – laat het boek Richteren zien dat Israël eigenlijk al in de tijd van Jozua God ongehoorzaam begon te worden. Deze ongehoorzaamheid zette zich voort en werd steeds erger – en steeds meer ontaard – gedurende de periode van de richters. Steeds weer keerde Israël God de rug toe en omarmde het de goden en de gewoonten van de Kanaänieten, zoals de inleidende samenvatting in 2:16–23 laat zien. In Israël's geschiedenis werd een cyclisch of zich herhalend patroon zichtbaar: elke cyclus trok Israël meer naar beneden in ontaarding en afvalligheid. Aan het eind van het boek heeft Israël het verbond met God op bijna elke denkbare manier geschonden. Het boek beschrijft een tijd van afvalligheid. Het boek Richteren eindigt veelzeggend met 'In die dagen was er geen koning in Israël: eenieder deed wat juist was in zijn ogen' (21:25). Het mooie van het boekje dat volgt, Ruth, is dat 'in de dagen dat de richters leiding gaven aan het volk' (Ruth 1:1) God toch al bezig was dé koning naar Gods hart te brengen. Door het slot van Richteren groeit het verlangen naar zo'n koning, want de uitspraak in 21:25 impliceert dat alles anders zou zijn geweest als een godvrezende koning het land had geregeerd: dan zouden ze gedaan hebben wat juist was in Gods ogen.

Het gedeelte van de preektekst hoort bij de geschiedenis van Gideon die begint in Richteren 6. De bijzondere overmacht van Gideon op de Midianieten in Richteren 7 is bekend. Met het bekende Gideonsleger verslaat hij de legermacht van Midian, omdat de Heere de overwinning geeft. Je zou verwachten dat de cyclus van gehoorzaamheid-ongehoorzaamheid-verdrukking-richter-verlossing is afgerond. Want als God het volk eenmaal gered heeft van de onderdrukking door afgoden en vijanden, lezen we bij de meeste richters alleen nog hoeveel jaar het volk rust heeft onder de leiding van die rechter. Bij Gideon is het niet zo simpel. Israël zit in

een neerwaartse spiraal. En in de carrière van Gideon zien we twee dingen voor het eerst: het volk glijdt nog tijdens het bewind van de rechter-verlosser weer af, in plaats van na diens dood, en er is heel wat aan te merken op het beleid van Gideon. In plaats van slechts één vers te besteden aan de tijd van Gideon na de overwinning, wijdt de schrijver van het boek er twee hoofdstukken aan.

Uitleg

8:1-3

Efraïm is een van de sterkste stammen van Israël, en Gideon heeft deze stam te hulp geroepen om de vluchtende Midianieten de pas af te snijden (7:24-25). Maar de Efraïmieten maken Gideon de heftigste verwijten: 'Waarom hebt u ons er niet bij betrokken toen u tegen Midian ten strijde trok? Dat is toch geen manier van doen!'. In feite hadden ze waarschijnlijk niet onder Gideon op willen trekken: zij horen bij de sterkste stammen, zowel economisch als militair, en Gideon komt uit de zwakste familie uit de zwakke stam Manasse (6:15).

Deze kritiek komt voort uit de frustratie dat ze niet in de eer van de overwinning deelden. Ironisch genoeg worden hierdoor twee waarheden onthuld: ten eerste dat God volkomen gelijk had met zijn opmerking dat anders heel Israël trots op zichzelf zou zijn vanwege de behaalde overwinning, en ten tweede dat Efraïm Gods uitverkoren rechter niet gerespecteerd zou hebben en zich niet aan hem onderworpen zou hebben.

Gideon reageert diplomatiek en vol respect. Hij wijst erop dat Efraïm veel sterker is dan zijn eigen familie, en dat zij, in tegenstelling tot hemzelf, twee legeraanvoerders van Midian gedood hebben. De verwijten en de minachting vallen Gideon vast niet makkelijk, maar hij beheerst zich, en weet de juiste toon te treffen bij de mannen die zo verlangen naar lof en eer. De woede van de Efraïmieten bedaart.

4-9

Het moment dat Gideon de rivier oversteekt om het beloofde land uit te gaan, verandert hem compleet. De problemen met de Midianieten begonnen toen ze de Jordaan overstaken om midden in het hart van Israël te komen. Die zijn er niet meer. Degenen die niet dood zijn, zijn gevlucht. Dus hij heeft gewonnen. Maar hij neemt daar geen genoegen mee. Hij wil Zebah en Zalmuna, de koningen van Midian ook nog. Op zich logisch, omdat hij daarmee het gevaar uit de onderdrukkers haalt. Maar het gaat gepaard met o.a. een andere groep mensen die hem volgt. Waren de mannen van Naftali, Aser en Efraïm eerst in zijn gevolg, nu heeft hij alleen nog de 300 over, en die zijn doodmoe. Hij wil verse krachten hebben uit Sukkoth en Pnuël, maar die willen niet. Was hij in vers 1-3 nog redelijk en meegaand om zo het conflict te mijden, nu wordt hij woedend en spreekt dreigende taal. Hij wordt een ander soort leider met als resultaat: verderf in plaats van herstel.

Hieruit blijkt dat Gideons diplomatieke opstelling jegens Efraïm voortkwam uit zijn onmacht het tegen hen op te nemen, en niet omdat hij dat niet wilde. Daarnaast wordt duidelijk dat Gideon zelf de 'les van de 300' al vergeten is. God heeft ervoor gezorgd dat iedereen kon zien dat de overwinning een wonder van God was en geen prestatie van Gideon. Maar Gideon vindt dat hij bewonderd en geëerd moet worden voor wat hij heeft gedaan. Uit Gideons woede op de inwoners van Sukkot en Penuël blijkt dat hij bewondering verwachtte voor zijn prestatie (waarvan hij vergeten is dat het Gods prestatie was).

10-21

Was Gideon eerst in volstrekte afhankelijkheid en gehoorzaamheid aan God bezig, nu gebruikt hij God alleen maar om zijn eigen daden te rechtvaardigen. Het is zijn eigen prestatie, niet Gods geschenk. In vers 20-21 wordt duidelijk wat voor man Gideon geworden is. Hij heeft de twee koningen in zijn macht. Maar hij doodt zelf niet, hij beveelt het zijn jongste zoon Jether.

Webb: 'In the warrior culture of the times this was an honor and effectively marked Jether as Gideon's favorite and potential successor. But Jether hesitates, and in the way the author describes him at this critical moment we are suddenly reminded of the man *his father* used to be: "the young man did not draw his sword, for *he was*

afraid" (v. 20). Now Gideon's own honor is at stake, as his two captors quickly realize. They taunt him with being weak and challenge him to kill them himself (...) It is their final act of defiance, and Gideon answers it at once by slaughtering and stripping them. He has proved himself to be a man in contrast to his son. His son hesitates; Gideon does not. His son is afraid; Gideon is not. His son is weak; Gideon is strong. His son is what Gideon used to be; Gideon is the man he has now become, someone different not only from how he began, but from how he was in the whole of chapters 6 and 7. God made him what he was then; Gideon has made himself what he is now. And Jether, who refuses to be remade in his father's image, acts as a silent witness to the change that has taken place.'

22-28

Gideon snakt naar eer en respect, en reageert bitter en met geweld wanneer hij niet krijgt waar hij recht op denkt te hebben. Het wordt duidelijk dat het succes in de strijd het slechtste is wat Gideon had kunnen overkomen. Hij is verslaafd geraakt aan succes en is er afhankelijk van geworden. Hij vergeet God. En het volk doet dat ook. 'Gideon, word jij toch onze koning want jij hebt Midian verslagen', dat is ongeveer de redenering van het volk als ze vragen of Gideon koning wil worden.

Webb: 'All that Gideon has been doing since he crossed the Jordan in verse 4 leads naturally to what happens in verse 22. (...) In other words, assume the authority you are entitled to because of what you have accomplished! Become a king! Establish a dynasty! You have shown yourself to be kinglike by slaying Zebah and Zalmunna. What could be more appropriate than for you to take their royal title? Let the king-slayer become king! You have saved us! Not everyone thought this way, of course. Not the men of Succoth; but they were too intimidated by now to protest (vv. 15, 16) and not the men of Penuel; they were all dead (v. 17). What a travesty this is of all that Gideon had been called to be and do! This is exactly what God's dealings with him in chapters 6 and 7 had been intended to prevent. And how different this is from the great song of praise that had been sung in chapter 5 after Deborah and Barak's victory. There the Lord had been praised; here only Gideon is praised, a man who has become godlike in the eyes of his followers.'

Israël wijst Gods manier van heersen over het volk af. Een richter wordt door God aangesteld om een crisis op te lossen en het volk terug te brengen bij God.

Gideon probeert het nog wel goed te praten, door de aandacht aan God te geven, vers 23. God is het die verlost. Bij Hem moeten ze zijn. Maar het volk wil zichzelf verlossen. Wil eigen zekerheden hebben. Maar het is al te laat. Het leed is al geschied. Het volk gaat een verkeerde richting op. Ze willen niet op God vertrouwen. Ze willen menselijke en tastbare overheersing. Ze willen niet God aanbidden, maar iets tastbaars. En dat wordt gesymboliseerd in een zonde net als het gouden kalf, Ex. 32. Gideon gaat er net als Aäron in mee. Dus in plaats van een middel in Gods hand te zijn om het volk bij God terug te brengen, leidt Gideon hen nog verder bij God vandaan. Niet alleen het volk doet mee, maar Gideon en zijn huis ook.

Dit is dezelfde man die het altaar in zijn woonplaats Ofra omvergooide en de Baäl in stukken sloeg. Dezelfde. Dat het land vervolgens 40 jaar rust had is een valse rust. Een rust als genadige gave van God, maar het moet weer misgaan.

Keller: 'In vers 23 herinnert Gideon zich voor het laatst wie God is en wie hijzelf is. Ironisch en tragisch genoeg spreekt hij zichzelf bijna direct daarna tegen. Hij heeft geweigerd koning te worden, omdat die positie en eer aan God alleen toekomen, maar direct daarna maakt hij aanspraak op de eer die een koning toekomt. Hij vraagt een financiële vergoeding voor de verlossing van het volk en wordt een rijk man. Hier klinken echo's van de geschiedenis van het gouden kalf dat het volk, onderweg naar het beloofde land, aan de voet van de berg Sinai maakte om te aanbidden. Toen liet Gideon 'van dit alles een priestergewaad maken. Hij gaf het een plaats in Ofra, waar heel Israël het als een afgod kwam vereren'. (...) Door nu voor zichzelf een efod te maken, maakt Gideon van zijn eigen woonplaats een soort rivaliserende plek waar God aanbeden kan worden. Hij wil graag dat de mensen bij hem komen om raad, en zijn woonplaats gaan zien als een plek waar God gevonden kan worden.'

Gideon gebruikt God om zijn eigen positie te verstevigen, in plaats van God vanuit zijn eigen positie te dienen en zich door God in te laten zetten.'

29-35

Het probleem dat vervolgens ontstaat is dat Gideon een zoon krijgt bij een bijvrouw en hem Abimelech noemt. Dat betekent: mijn vader is koning. Daarmee krijgt deze jongen van jongsaf aan iets mee wat als een zaadje in hem is gaan groeien. Daarbij komt dat de bijvrouw en deze zoon, Abimelech, van een heel andere origine was dan de vrouwen en zonen uit Ofra. Er zit vanaf het begin af aan dus al iets van een conflict tussen Abimelech en zijn broers. Zijn naam geeft aan dat dat het breekpunt zou worden met zijn broers: wie volgt vader (als koning) op?

Het leven dat Gideon leeft draagt daaraan bij. Hij gaat in zijn huis wonen. Maar niet als gewoon burger. Hij heeft vrouwen en bijvrouwen, precies die dingen die vorsten in Kanaän deden. Het was typisch koninklijk gedrag. God had het echter verboden, Deuteronomium 17,17.

Oftewel: Gideon had met het koningschap geflirt, zijn zoon claimde het gewoonweg voor zichzelf. En wat voor koning zou hij worden? Zonder een geweten. Als je bij hem zou schuilen, zou je bij een doornstruik schuilen (zie fabel van Jotham).

Webb: 'The following story is to be one of unfaithfulness, in which people forsake the Lord who saved them, worship the Baals (vv. 33, 34), and forget the good things Gideon had done and embrace only the bad (v. 35). Gideon's mixed legacy is about to turn into a nightmare.'

9,1-6

Abimelech wil dus koning worden. Maar hij zal zijn broers tegen zich vinden. Hij is namelijk vanaf zijn geboorte een buitenstaander in zijn eigen familie. Zijn moeder is de bijvrouw uit Sichem. Hij is dus een onwettig kind, in tegenstelling tot de zeventig andere zonen van Gideon. Hij zou niet erven. In de loop van het verhaal leren we een man kennen die weet dat het leven hem niets zomaar in de schoot zal werpen, maar dat hij het zelf zal moeten doen. Hij wil uit het leven halen wat erin zit.

Sichem is een erg belangrijke plaats in de geschiedenis van Israël. Hier was God aan Abram verschenen om hem te zeggen dat dit het beloofde land was. Het is de eerste plaats in het land waar een altaar voor de HEERE is gebouwd om Hem aan te roepen, Gen. 12:6-7. Het is de eerste plaats waar Israël samenkomt om de HEERE aan te roepen nadat ze onder leiding van Jozua het beloofde land zijn binnengetrokken, Jozua 8:30-35. Historisch gezien is Sichem het geestelijk centrum en de thermometer van Israël.

Elke richter wordt door God geroepen zonder dat hij die rol ambieert. Maar Abimelech roept zichzelf tot richter uit. En dus zoekt hij bondgenoten. En wel bij de broers van zijn moeder, bij zijn ooms dus, in Sichem. Hij doet een beroep op het feit dat hij familie is. Hij overtuigt ze en Sichem staat achter hem. Ze geven hem geld.

Maar dat geld is slecht. Het is geld van de afgoden, de Baäl-Berith. En het wordt bovendien gebruikt voor nietswaardige doelen. Abimelech omringt zich met leeghoofden, slechte mensen. Cf. Spr. 4:16-17. Het is, kortom, bloedgeld. Want het aantal zilverlingen correspondeert met de broers van Abimelech. Dit is wat Gods eigen volk doet, overgegeven aan hun eigen verlangen.

Abimelech doodt al zijn broers op een steen. Maar een broer ontsnapt. En later blijkt die ene steen hem parten te spelen als hij door een steen gedood wordt. Het resultaat is dat Abimelech tot koning wordt gekroond. En wat voor een.

9-21

Jotham ('de HEERE is volmaakt') is ontsnapt en is blijkbaar zo moedig dat hij zijn broer aanklaagt. Hij doet dat op de berg Gerizim, een berg van waaraf hij goed zicht had en goed verstaanbaar was, maar tegelijk niet makkelijk bereikbaar. Het was de berg van de zegeningen in Jozua 8:30-35, ten tijde van de verbondsvernieuwing onder Jozua. Maar het wordt nu voor de leiders van Sichem een berg van vloek.

Jotham komt met een fabel over de bomen. De olijfboom, de vijg en de wijnstok (waardevolle ingrediënten van Israëls akkerbouw) verwerpen het koningschap. Alleen de doornstruik is over. Deze struik is niet gecultiveerd en niet te cultiveren. Het heeft geen enkele schaduw (maar 30 tot 60 cm. hoog). Het vliegt snel in brand. Zo zal het met Abimelech zijn en de mensen van Sichem. Er volgt inderdaad een vuurzee.

22v

Uiteindelijk wordt ingezoomd op het einde van Abimelech. De drie jaar dat hij regeerde hebben weinig om het lijf. Zijn einde is zoals hij begon. Gaal krijgt van de Sichiemieten de voorkeur. Uiteindelijk wekt dat de woede op van Abimelech. Hij is bloeddorstig, een tiran en despoot. Sichem moet het ontgelden. Lik op stuk, woede, terugbetalen.

Keller: 'Zijn vader, Gideon, werd aan het eind van zijn leven gedreven door persoonlijke wraak en een intens verlangen naar de eer waarop hij recht meende te hebben. De zoon doet er nog een schepje bovenop. Hij bindt de strijd aan met Gaäl (30-41) en verovert Sichem (42-44). Abimelech neemt de stad in en doodt er iedereen (45). De plaats waar Abram de HEER had aangeroepen en waar Jozua en het volk Hem hadden aangeroepen, ligt er verlaten bij. Er wordt zout uitgestrooid, zodat er geen gewassen meer op de velden kunnen groeien (45)'

Webb: 'The story of Abimelech is about retribution. The stories of the judges that preceded and follow it are about God saving people who don't deserve it, because they have done evil in his sight. In short, they are stories of God's grace to sinners. Not so the story of Abimelech. It is not about God showing grace to the undeserving, but about him giving them exactly what they deserve. It is a story of divine judgment carried out with almost mathematical precision.'

Bronnen:

Daniel I. Block, Judges and Ruth (serie The New American Commentary)

P. den Butter, Richteren. Trouw tegenover ontrouw

Dale Ralph Davis, Judges. Such a Great Salvation (serie Focus on the Bible)

Tim Keller, Rechters

George M. Schwab, Right in Their Own Eyes. The Gospel According to Judges (serie The Gospel According to the Old Testament)

J. Alberto Soggin, Judges (serie Old Testament Library)

Barry G. Webb, Judges and Ruth. God in Chaos (serie Preaching the Word)

Michael Wilcock, The Message of Judges (serie The Bible Speaks Today)

Van tekst naar preek:

Het thema is wat mij betreft 'Koning over Israël'. Om de tekst tot klinken en tot spreken te brengen stel ik een driedeling voor:

1. Gevraagd tot koning
2. Gemaakt tot koning
3. Gegeven tot Koning

Ad 1: Hierin wordt na de schets van de context weergegeven wat er achter de vraag van het volk zit: zo'n koning die de vijanden verslaat willen ze wel want aan hem hebben ze houvast, ze hebben God niet nodig (in vers 22 staat 'voor de HEERE' er niet meer bij). Dat we na succeservaringen en verhoorde gebeden vaak de HEERE vergeten, verbindt ons aan het volk Israël in dit gedeelte. Verder wordt in dit punt getekend dat het weigeren van Gideon halfhartig te noemen is. Hij leeft als een koning, hij noemt zijn zoon Abimelech. Hij is niet meer afhankelijk van God, het succes stijgt hem naar het hoofd. Het volk moet zelfs naar hem toe vanwege de efod. Hij wordt een soort van middelaar tussen God en mensen...

Ad 2: Hierin wordt de situatie van Abimelech getekend, kind van een bijvrouw, een onwettig kind. In de troonopvolging moet hij zijn 70 broers voor zich dulden. Maar Abimelech wil koning zijn. Daarom gaat hij naar

Sichem, de plaats waar het ging om de eer en de waarheid van God, maar waar nu list, bedrog en geweld te vinden zijn. Abimelech zoekt steun bij de familie van zijn moeder, wordt tot koning gemaakt door het volk. Maar wat hebben ze over zichzelf afgeroepen? Zijn koningschap heeft verwoesting en dood tot gevolg. Jotham schetst dat in zijn fabel: uit de doornstruik komt dood en verderf voor zijn omgeving. Wie op eigen houtje een koning zoekt of zich tot koning maakt buiten God, vergaat het slecht. Want alle koningen (inclusief wijzelf) over ons zullen falen in het veiligheid geven, in houvast bieden. Dat kan God alleen. Door de Heilige Geest moeten we tot dat inzicht komen, door schade en schande heen. Wij moeten van de troon af. En onze afgoden ook.

Ad 3: Dit is de oogst en de toepassing van de beide 'koningen' Gideon en Abimelech. Hier kan eerst de grote lijn van het boek Richteren geschetst worden 'in die dagen was er geen koning in Israël'. Niet de koning die God gaf en die regeerde zoals Hij het wilde. Er is een koning naar Gods hart nodig, die het volk als herder leidt. David is nodig en door hem heen de grote Zoon van David, Jezus Christus. Dan de oogst van de beide 'koningen': Gideon eindigde vol eerezucht, snel op de tenen getrapt, hij wil zich laten dienen; Abimelech regeerde door zijn eigen broers te doden en te zinnen op wraak. Daartegenover schittert het Evangelie van de door God gegeven Koning, Jezus Christus. Hij kwam niet om Zijn eigen eer te zoeken, maar die van Zijn Vader, Johannes 17:4. Hij kwam niet om gediend te worden, maar om te dienen, Marcus 10:45. Hij kwam niet Zijn tegenstanders veroordelen en verpletteren, maar Zijn leven geven voor goddelozen, voor vijanden, Romeinen 5:6-8, Hebrëë 2. Hij neemt de straf van zijn broeders op Zich. Hij is de Koning van Psalm 72. De Koning over Joden en heidenen. Hij roept Joden en heidenen tot Zich. Hij heeft geen lust in de dood van de goddeloze, maar dat zij zich bekeren en leven (Ezechiël 33). Hij moet gediend worden. En wie Hem dient, is eeuwig goed af.

Liturgische suggesties:

Schriftlezing: Richteren 8:22-9:6

Psalmen:

Psalm 149: 1

Psalm 95: 1, 2 en 3

Psalm 147: 10

Psalm 72: 10 en 11

Psalm 145: 2

Liederen:

Weerklank 32: 2, 5 en 6

Weerklank 113: 1, 2 en 5

Op Toonhoogte 256: 1 en 2

door ds. P.W.J. van der Toorn